

Приложение к образовательной программе
основного общего образования

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Бурятский язык

учебный предмет

6

класс

Мархаева Т.Х.

учитель

Высшая, 27

категория, стаж

2015 - 2016 учебный год

1.Тайлбари бэшэг

Тус хүдэлмэри хадаа 1312 дугаар 2004 оной мартын 9 Россиин Федерациин Һуралсалай министерствын тогтоолнууд, 889 дугаар 2010 оной августын 30 хубилагдаһан Һуралсалай министерствын тогтоолнууд, 1089 дугаар 2004 оной мартын 5-най Һуралсалай министерствын захиралта дээрэ үндэһэлжэ зохоогдоһон, туршалгын программа баримталан, 6-дахи класста буряад хэлээр ажалай программа зохоогдобо. Тэрэниие үзэлгэдэ 102 саг үгтэнэ.

Россиин эрдэм Һуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бэелүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионой Һуралсалай эмхинүүдтэ буряад хэлэ бэшэг шудалалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана.

1992 оной июниин 10-да баталагдаһан «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулийн ёһоор буряад хэлэнэй гүрэнэй хэлэнүүдэй нэгэн болоод байхадань, тус хэлэндэ олонийтын, арад зоной, залуушуулай, Һурагшадай хандалга нилээд гүнзэгырнэ.

6 класста туд программа бэелүүлэгдэхэдээ, Һуралсалай номууд ба дидактическа материалнууд, таблицанууд болон буряад хэлэнэй диск дээрэ үндэһэлжэ зохоогдобо.

Һуралсалай ябадал иимэнүүд технологи болон методико дээрэ эмхигхэгдэнэ: түлэблэлэй, блогой, шэнжэлүүлжэ ойлгуулха, зохоохы, бэдэрэлгын онол аргууд. Заалгын ба шэнжэлэн үзэлгын замууды тодоруулдаг, багшалхы эрдэм ухааниие буряад хэлэ зааха методико гэдэг. Методико хадаа хэлэ шудалгы тодоруулна, мэдэсыень элирүүлнэ, раздел бүхэниие ямар класста хэды шэнээн гүнзэгыгөөр ба үргэнөөр үзэхэ ёһотойб гэжэ шэнжэлнэ, багша ямар арга боломжонууды хэрэглэхэб, заалгая хайшан гэжэ һайжаруулхаб гэжэ тодоруулна. Методико дидактикатай тон нягта холбоотой. Хүмүүжүүлгын, эрдэмэй болон Һуралсалай ёһо анхаралдаа абадаг дидактикын юрэнхы үзэлнүүд методикын үндэһэ Һууринь болоно гээшэ. Методико хүмүүжүүлгын, эрдэмэй болон Һуралсалай үедэ хүнэй һанаан сэдхэлэй хүгжэлтэ (психикэ) шудалдаг, багшалхы ухаан сэдхэлтэй, тэрэнэй психологическа үндэһэ Һуури шэнжэлдэг психологитой тон нягта холбоотой. Ёһо журам эбдэдэггүй хүмүүжүүлгын асуудалнууды хараадаа абажа, буряад хэлэнэй методико этикетэй, эстетикэтэй харилсаатай байдаг. Тэрэһнээ гадна буряад хэлэнэй методико ондоо дүгэрхы Һуралсалай предметүүдтэй нягта холбоотой: буряад литература, ород хэлэн ба литература, түүхэ, хүгжэм, дүршэлэн харуулдаг искусствотой. Буряад хэлэнэй методико Һургуулийн багшанарай дүй дүршэл шэнжэлдэг, онсодходог ба тэрээн дээрэ үндэһэлдэг.

Буряад хэлэнэй методикын гол түлэб үзэлнүүд (основные принципы) иимэнүүд байна: научна шанар, түүхэ баримталга.

Һургалгын үедэ хэрэглэгдэдэг үзэгдэлнүүд иимэ:

- ажабайдалтай холбоо
- гуримтай ба зорихон Һуралсал: ойлгосо, харуулан ойлгосо, Һуралсалай ба хүмүүжүүлгын холбоо

Гол шухала зорилгонууд:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэһэ Һууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхеэр үгэхэ;
- Һурагшадые Буряад Республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
- ниитын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ Һургаха;
- арадайнгаа түүхэ, аман зохоолойнь баялиг, ёһо заншал, соел болбосорол

Эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие Һургажа ,хүгжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэһэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүридхүүлхэ.

Тус зорилгонуудһаа дулдыдан, буряад хэлэ үзэжэ байһан Һурагшадта эрдэмэй-лингвистическэ мэдээнүүды, ойлгосонууды, грамматикын дүримүүды дүүрэнээр шудалан үзүүлхэ шухала.

Һургалгын үеын шухала хубинууд хадаа Һуралсалай зорилго, предмет, багша, Һурагша.

Һурагшадай мэдэсэ, шадал, дадалыень шалгаха янзанууд: шалгалтын упражненинүүд, бэшэмэл харюунууд, тестнүүд, диктантнууд, шалгалтын холимог хүдэлмэри, аман шалгалта, хөөрэлдөөн, Һурагшадтай уридшалан хүдэлэлгэ, хүсэд шийдхэгдээгүй асуудалнууды шэнжэлүүлэн тайлбарилга, сахим Һураха номоор даабаринууды дүүргэлгэ

Бэелүүлхэ болзор ба шата – 2015/2016 Һуралсалай он, 6 класс.

1. Учебно-тематическа түсэб

№	Темэнүүд	Үгтэһэн саг	Хэшээлэй янзанууд		Шалгалтын онол аргууд
			теори	практика	
1	5-дахи класста үзэһэнөө дабталга.	5		4	1
2	Хэлэнэй удха шанар	1	1		
3	Лексикэ. Үндэһэн буряад үгэнүүд.	1		1	
4	Нютаг үгэнүүд. Мэргэжэлтэнэй үгэнүүд	1		1	
5	Ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд.	1	1		
6	Шэнэ үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд.	2	1	1	
7	Фразеологи	1		1	
8	Морфологи	1	1		
9	Юумэнэй нэрэ.	34	10	16	8
10	Тэмдэгэй нэрэ.	12	6	4	2
11	Тоогой нэрэ	9	3	4	2
12	Түлөөнэй нэрэ.	12	4	5	3
13	Дайбар үгэ	7	2	4	1
14	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	15		10	5
	Хамта	102	29	51	22

3. Сэдэбүүдэй гаршаг

1. 5-дахи класста үзэһэнөө дабталга (фонетикэ, абтаһан үгэнүүд, мэдүүлэл, обородууд)
2. Хэлэнэй удха шанар.
2. Лексикэ. Үндэһэн буряад үгэнүүд.
3. Нютаг үгэнүүд. Мэргэжэлтэнэй үгэнүүд.
4. Ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд.
5. Шэнэ үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд.
6. Фразеологии.
7. Морфологи.
8. Юумэнэй нэрэ.
9. Тэмдэгэй нэрэ.
10. Тоогой нэрэ
11. Түлөөнэй нэрэ.
12. Дайбар үгэ
13. Жэл соо үзэһэнөө дабталга

4. Нурагшад мэдэсэ, шадабарид табигдаха гол эрилтэнүүд

Нурагшад 6-дахи класс дүүргэхэдээ иимэнүүд шадабаритай болон дадалтай болохо ёһотой:

- хэлэлгэдээ үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ нураха;
- мэдүүлэлнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр зохёожо, хэлэжэ шадаха;
- дүтэрхы удхатай үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэхэ;
- аялгануудай, хашалгануудай илгаа мэдэхэ;
- алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэжэ шадаха.

5. Нурагшад мэдэсэ, шадабарид табигдаха гол эрилтэнүүд

Ц. Ц. Цыдыпов, Д. Б. Базарова, Ц.-Х. Ж.. Жамьянова «Буряад хэлэн», Улаан-Үдэ, 1992 он, О. Ш.

Цыремпилова, Ц. С. Жанчипова «Буряад хэлэн», Улаан-Үдэ, 2013 он.

А.Б.Санжаева «Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд», 2010 он.

«Буряад хэлэн» сахим нураха бэшэг, 2006, 2010 он.

Буряад нургуулин программанууд «Буряад хэлэн» 5-9 классуд, 2008 он.

С.Г.Будаин «Буряад хэлээр тестнүүд», 2006.

Методическа заабаринууд. Буряад хэлэн 5-9 классууд. Б.-Д. Батоев, Улаан- Үдэ, 2005 он.

6. Литература

1. Ц. Ц. Цыдыпов, Д. Б. Базарова «Буряад хэлэн», Улаан-Үдэ, 1992он ,

2. А.Б.Санжаева «Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд», 2010 он

3. «Буряад хэлэн» сахим нураха бэшэг, 2006, 2010 он

4 С.Г.Будаин «Буряад хэлээр тестнүүд», 2006

5. Диктантуудай суглуулбари 5-9 класс, Улаан-Үдэ,2002 он

6. Буряад хэлэн. Тестнүүд. 5-7 классуд. С.Ж. Мархаева, Улаан-Үдэ, 2008 он

Нуралсалай сэдбүүдэй түсэб

№	Үзэхэ хубинууд болон сэдбүүд	Үгтэһэн саг	Тэрэнэй тоодо			Һураг шадай өөһэ дөө хэхэ хүдэлмэ ридэ багсаам жалжа үгтэһэн саг
			хэшээл нүүд	Практическа ажал нууд	шалгалтын ажал нууд	
1	5-дахи класста үзэһэнөө дабталга	1	1			
2	Фонетикэ	1	1			
3	Абтаһан үгэнүүд	1	1			
4	Мэдүүлэл. Обородууд.	2	1			1
5	Хэлэнэй удха шанар	1	1			
6	Лексикэ.Үндэһэн буряад үгэнүүд.	1	1			
7	Нюутаг үгэнүүд. Мэргэжэлтэнэй үгэнүүд.	1	1			
8	Ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд	1	1			
9	Шэнэ үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд.	2	1		1	
10	Фразеологи	1	1			1
1	Морфологи	1	1			
2	Юумэнэй нэрын удха шанар	1	1			
3	Хүниие ба хүнһөө бэшэ юумэ тэмдэглэһэн юумэнэй нэрэ	1	1		1	
4	Тусхайта ба юрын юумэнэй нэрэ	1	1			
5	Юумэнэй нэрын зохилдол	4	2	1		1
6	Падежэй залгалтанууд	6	3	1	1	1

7	Юумэнэй нэрын олоной тоо	2	1	1		
8	Юумэнэй нэрын бии бололго	3	1	2		
9	Юумэнэй нэрын хамаадал	2	1	1		
10	Юумэнэй нэрын өөртэ хамаадал	7	2	3	2	
11	Ээ-эй, эй-өө аялганууды зүб бэшэлгэ	7	3	1	1	2
1	Тэмдэгэй нэрэ	1	1			
2	Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэ	4	2	2		
3	Тэмдэгэй нэрын зохилдол	1	1			
4	Тэмдэгэй нэрын нюурта хамаадал	2	1	1		
5	Тэмдэгэй нэрын өөртэ хамаадал	4	1	1	1	1
6	Тоогой нэрэ	1	1			
7	Тоогой нэрын морфологическа шэнжэ	1	1			
8	Тоогой нэрын илгарал	3	1	1		1
9	Тоогой нэрын зохилдол	1	1			
10	Тоогой нэрын хамаадал	3	1	1	1	
11	Түлөөнэй нэрэ	1	1			
12	Түлөөнэй нэрын илгарал	3	2	1		
13	Түлөөнэй нэрын олоной тоо	1	1			
14	Түлөөнэй нэрын зохилдол	3	1	2		
15	Түлөөнэй нэрын хамаадал	4	1	2		1
15	Дайбар үгэ	1	1			
16	Дайбар үгын удхаараа илгарал	6	2	2	1	1
17	Жэл соо үзэхэнөө дабталга	15	6	6	1	2
	Хамта:	102	51	29	10	12

1. Тестнүүд

№1 Юумэнэй нэрэ

№2 Тэмдэгэй нэрэ

№3 Тоогой нэрэ

№4 Түлөөнэй нэрэ

№5 Дайбар үгэ

2. Шалгалтын диктантнууд, даабаринууд

1. Тестнүүд

Тест № 1. Юумэнэй нэрэ

1. Мэдүүлэл соо юумэнэй нэрэ ологты, доогуурнь нэгэ зурлаагаар тэмдэглэгты.

Намарай дулаахан үдэрнүүд болоно. Хургуулида хэшээлнүүд эхилэнхэй. Бүхы классай хурагшад ургасын хайндэртэ бэлдэнэ. Хургуулиингаа огородто тариһан ургасаяа хуряана.

2. Хэн? гэхэн асуудалда харюусаһан үгэнүүдые олоод, доогуурнь зурагты.

Дайнай дүүрэхэн энэ хабар эхэ хүбүүн хоёрой уулзалгаһаа үлүү баяртай юумэн энэ дэлхэй дээрэ үгыл хэн ха. Хэды олон хүбүүд эхэнүүдтэйгээ уулзангүй, байлдаанай талмай дээрэ үлөөб даа. Батын эхэ эгээл золтой эхэнүүдэй нэгэн болоно.

3. Юун? гэхэн асуудалда харюусаһан үгэнүүдые олоод, доогуурнь зурагты.

Ой модоной аша туһа айхабтар ехэ юм. Манай эндэ жэлэй дүрбэн сагта ой соо хасуури, хуша ногоорон харагдадаг. Огторгой өөдэ шэглэхэн аржагар ута шэнэнхэдшье, нариихан үндэр хуһаншье хада уулые шэмэглэдэг.

4. Юумэнэй нэрэнүүдтэй мэдүүлэл заагты.

- а) Аяар дээгүүр зэлэ татан ниидэнэд
- б) Хуһанай набшаһан шарлаба.
- в) Гэнтэ үргэлжэ харшаганана.

5. Гараһан хууритай юумэнэй нэрэ илгагты.

- а) нарһан
- б) ургаса
- в) ябадал
- г) айраг
- д) һанал
- е) ном

6. Юу тэмдэглэхэн залгабаринуудай хүсөөр эдэ үгэнүүд гарааб?

- а) хүниие
- б) амитаниие
- в) үйлэ
- г) зэбсэгүүдые
- д) бусад юумэ
- 1. Жаргалан, унтари, тараг
- 2. Тарилга тулалдаан, татаса
- 3. Абгатан, хүдэлмэришэн, залуушуул
- 4. Бүһэлүүр, хазуур, түлхюур
- 5. Харагшан, эрээгшэн, малаагшан

7. Хоёр үгэ удхаараа нэгэ ойлгосо тэмдэглэхэн юумэнэй нэрэ олоод, доогуурнь зурагты.

Һүүлэй жэлнүүдтэ алаг дааган үсөөрөө, харин хүхэ буханууд олоороо харагдадаг болошонхой.

8. Эдэ юумэнэй нэрэнүүдэй олоной тоогой залгалта тааруулагты.

- а) мүрэн...
- б) эгэшэ...
- в) булаг...
- г) ан...
- д) мори ...
- е) худа ...
- 1. –нар
- 2. –ууд
- 3. – нэр
- 4. – нүүд
- 5. – гууд,
- 6. –д

9. Ямар үгэнүүдтэ олоной тоогой залгалтанууд буруугаар хэрэглэгдэнэб?

Гурбан хонин, Байгалнууд, аханууд, багшанууд, хурагшад.

10. Падежэй залгалтануудые тааруулагты.

- Н.п.
- Х.п.
- З.п.
- Ү.п.
- Зб.п.
- Хм.п.
- Г.п.
- а) – тай, - той, -тэй
- б) –да, -до, -дэ, -та, -то, -тэ
- в) –аар, - оор, -ээр, өөр, -гаар, -гоор, -гээр, - гөөр
- г) –һаа, -һоо, -һөө, -һээ, -һһаа, - һһоо, - һһөө, - һһээ
- д) –ай, -ой, -эй, -гай, -ын, -иин, -н
- е) –ые, - гые, -иие, - е

11. Юумэнэй нэрэнүүд ямар падежэй залгалтаттайб? Дээрэнь падежыень заагаад, залгалтануудынь илгагты.

Баялигай ехэ – дайдада, баатарай ехэ – арадта. Эрдэмые эхинһээн, эбые эртэнһээ. Манай нютаг ой тайгаар, ангаар баян юм. Эрхын шэнээн бэетэй, эрэ хонгор дуутай. Эбтэй зон эльгэнһээ халуун, хобтой зон хушуунһаа хүйтэн.

12. Юумэнэй нэрын хамаадал зүб тааруулагты.

- а) нюурта
- б) өөртэ
- 1. Абаяа, сэсэгээ, үгэнүүдээрээ, сэдхэлһээн, зүрхэнэйнгөө
- 2. Дуумни, галынь, үндэһэниинь, хуһаншни, хургаалнуудтнай

13. Өөртэ хамаадалай залгалтатой юумэнэй нэрэнүүдые олоод, падежнүүдые нь заагты.

Борбоосгой намар шадамар бэрхээр түүжэ, бахалзуураа дүүргээд, эртээнһээ шэлэһэн ямаршьёб далда газарта олзоёо абаашажа буладаг. Үбэлдөө онголо нюуһан газараа мартангүй оложо, зузаан саһа онгилон, намараа тоншодог юм.

14. Точконуудай орондо –ээ гү, али –эй залгалтануудые бэшэгты.

Календариин ёһоор декабрь жэл... эсэс, үбэл... эхин һара юм. Гэбэшьё манай эндэ жиирт... үбэл эртэ, ноябриин тэн багаар эхилдэг гээшэ.

Нэгэ үглөөгүүр эжынь ажал хэрэгээр... һуурин ошохоёо түхээрбэ. Доржо эжыд... мориень оруулалсажа үгэбэ.

Тест №2. Тэмдэгэй нэрэ

1. Тэмдэгэй нэрэнүүд ... нэрлэдэг.

- а) юумэ   б) юумэнэй ба үйлын шанар шэнжэ   в) үйлэ, байдал

2. Юумэнэй нэрэтэй холбоотой тэмдэгэй нэрэнүүд тоогоор хубилдаг гү?

Соохор морин, . . . морёор, . . . моринһоо

- а) хубилдаг   б) хубилдаггүй

3. Юумэнэй нэрэнүүдһээ гараһан тэмдэгэй нэрэнүүдые ологты.

- а) хуурмаг, найрхуу, аймхай
б) ябаган, шадмар, таримал
в) шулуута, шүрбэхэлиг, дууша

4. Анхан һууритай тэмдэгэй нэрэнүүдые ологты.

- а) алтаншуу, мойһолиг, гоёмсог
б) сэсэн, улаан, халуун
в) эрэлхэг, гэртэхи, хатарша

5. Шанарта тэмдэгэй нэрэнүүдтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Эрдэмтэ хүнэй зосоохи далайтай адли.
б) Түргэн – түүхэй, удаан – даамай.
в) Үншэн хүн дууша, үгытэй хүн үльгэршэ.

6. Бүридэлтэ тэмдэгэй нэрэнүүдтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Эрдэмтэ нүхэрэй найниие жэшээлэн хөөрөбэ.
б) Хүхэ ногоон үнгэтэй Ангар мурэнэй долгинууд эбхэрэн мушхарна.
в) Шулуута хадануудаар хүрээлэгдэһэн Онон мурэн мунгэлиг долгёороо яларна.

7. Тэмдэгэй нэрэнүүдые олоод, падеж болон хамаадалынь заагты.

- а) Сэсэн хүн хүнэй бэрхые олодог,   1. 3-дахи нюур, Н.п.
Тэнэг хүн өөрынгөө бэрхые магтадаг.   2. 3-дахи нюур, Ү.п.
б) Хүнэй эрээниинь досоогоо,   3. 2-дохи нюур, Ү.п.
Могойн эрээниинь газаагаа.

8. Ямар мэдүүлэл соо зурагдаһан үгэнүүд элирхэйлэгшэ болоноб?

- а) Голой баруун эрьедэ хэдэн модон гэрнүүд баригдаһан байба.
б) Хуша модон манай нютагта элбэгээр ургадаг.

9. Тэмдэгэй нэрээр гараһан нэрлүүлэгшэтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Урилдаһан моридой боронь түрүүлбэ.
б) Мододой сэхыень гайхагты.
в) Бороогой һүүлээр агаар арюун.

10. Тэмдэгэй нэрээр гараһан хэлэгшэтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Нялуунһаа гашууниинь дээрэ.
б) Тэнгэрийн шэг шарай барагар.
в) Алтан шара уурагаар хүндэлбэ.

11. Тэмдэгэй нэрээр гараһан нэмэлтэтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Хүбүүдэй үндэрһөөнь һурая.
б) Улаагшамнай бэлшээриһээ ерэбэ.
в) Нүхэрни намһаа набтаршаг.

12. Тэмдэгэй нэрэнүүдые олоод, падежыень заагты.

- а) Залууе дүрөөрнь мэдэдэг.
б) Модошо хүн хүхээ гамнадаг.
в) Найнһаа халбар, мууһаа шонхор.

Тест №3. Тоогой нэрэ

2. Тоогой нэрэнүүд хадаа ...

- а) юумэнэй олон үсөөниие ба дугаарлалтэмдэглэһэн үгэнүүд
- б) юумэнэй тоо, шанар шэнжэ тэмдэглэһэн үгэнүүд
- в) юумэнэй шанар, шэнжэ, үйлэ тэмдэглэһэн үгэнүүд.

2. Хаанань алдуу байнаб? Ологты.

Тоогой нэрэнүүдэй шэнжэнүүд:

- а) удхаараа тоо нэрлэжэ, хэды? хэдэн? гэхэн асуудалнуудта харюусадаг
- б) түхэлөөрөө тоогоор, зохилдолоор, хамаадалаар хубилдаг
- в) үүргээрээ мэдүүлэл соо элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ болодог.

3. Тоогой нэрэнүүдтэй мэдүүлэлнүүдые заагты.

- а) Энэ нажар аадар бороогүй, хуурай сэлмэг байба.
- б) Долоон үнгэтэ холонго үзэсхэлэнтэ дугыдал бүрхөөгдэнэ.
- в) Арад зоноймнай найхан заншлнууд олон даа.

4. Тоогой нэрэнүүдтэй бүлэг үгэнүүдые тэмдэглэгты.

- а) Шүдөө зуу.
- б) Долоон үбгэд яларна.
- в) Хониной дала шатааха заншал.
- г) Зургаа хүрэтэр тоолобо.
- д) Табин наһанай ойн баяр.
- е) Долоодохи үдэрөө наран шарана.

5. Сая, гурбан, мянган, зуун – эдэ ямар тоогой нэрэнүүд бэ?

- а) юрын
- б) бүридэмэл

6. Бүридэлтэ тэмдэгэй нэрэнүүдтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Эрдэмтэ нүхэрэй найниие жэшээлэн хөөрөбэ.
- б) Хүхэ ногоон үнгэтэй Ангар мурэнэй долгинууд эбхэрэн мушхарна.
- в) Шулуута хадануудаар хүрээлэгдэһэн Онон мурэн мүнгэлиг долгёороо яларна.

7. Таабаринуудые таагаад, ямар тоогой нэрэ бэ гэжэ заагты.

- а) юрын

1. Талын <u>ганса</u> модонһоо
<u>Табин</u> дараанса хуулааб
- б) бүридэмэл

2. <u>Далан долоон</u> самсатай
Дандаа тэдэнь тобшогүй.

8. Тоогой нэрын илгарал харуулагты.

- а) ерэн хоёрдохи

1. тоолоһон
2. баглуулһан
3. дугаарлаһан
4. суглуулһан
5. нэрлэһэн
6. бутархай
- б) табан
- в) хорёод
- г) арбуулан
- д) хоюулаа
- е) бүхэли
- ж) жаранай хахад

9. Тоогой нэрэнүүдые падеждэ зохилдуулангаа өөртэ хамаадуулагты

Н.п. арбан табан, гурбуулан, арбаад, хоридохи

Х.п.

З.п.

Ү.п.

Зб.п.

Хм.п.

Г.п.

10. Тоогой нэрээр гараһан хэлэгшэтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Мүнөө жэл манай хургуули дүүргэгшэд – жара.
- б) Наран орожо, хоюулан гэртээ бусабабди.
- в) Тэдэнэр гурбууландаа дэбтэр абаба.

11. Тоогой нэрээр гараһан нэмэлтэтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Табадахи класста гушаад нурагшад нурадаг.
- б) Зургаадахиинь абаад ерэгты.

в) Хоюулан эбтэй хүдэлбэбди.

12. Тоогой нэрэ хаана элирхэйлэгшэ болоод байнаб?

а) Дулма табан метр бүд худалдажа абаба.

б) Би арбан хоёрто ерэхэб.

в) Бидэ дүрбэндэ шан барюулагдаба.

Тест №4. Түлөөнэй нэрэ

1. Юумэ, тэмдэг, тоо нэрлэдэггүй, харин тэдэниие зааж харуулдаг хэлэгын хубине . . . гэдэг.

- а) юумэнэй нэрэ
- б) тоогой нэрэ
- в) түлөөнэй нэрэ

2. Мэдүүлэлнүүдэй удхада тааруулан, түлөөнэй нэрэнүүдые табигты.

- а) . . . орондо хоёр янзын гургалдайнууд бии. 1. иимэ
- б) . . . дуун хүнэй сэдхэлдэ баяр түрүүлдэг. 2. манай
- в) . . . ирагуу дуута шубуудта онсо анхарал хэрэгтэй. 3. эдэнэй

3. Түлөөнэй нэрэнүүдые илган гаргагты.

- а) арбан, халба, нэбтэ
- б) бусад, тэды, алибаа
- в) зүгөөр, бшуу, гэнтэ

4. Нэгэнэй тоодо байһан түлөөнэй нэрэнүүдые илгагты.

Баран, хамаг, бүхы, ямар, бидэ, юун

5. Мэдүүлэл соо ороһон түлөөнэй нэрэнүүдэй илгаралыень тодорхойлогты.

Удангүй һүүлээрнь Ошороной хэлэһэн буруу боложо, колхоздо хүн бүхэн һайн дураараа орохо ёһотой гэжэ дээрэһээ заабариин гарахада, зарим зон гэдэргээ коммунаһаа гараа һэн гэхэ мэтын зүйлнүүд бүгэдэ тон элихэн һанагдажа, ехэ жэгтэй мэтэ үзэгдэбэ. (Ц. Дон)

- а) хамтадхаһан
- б) илгаһан
- в) зааһан

6. Үгтэһэн түлөөнэй нэрэнүүдые падежнүүдээр зохидуулангаа олоной тоогой 2-дохи нюурта хамаадуулагты.

Би, эдэ, алин, иимэ

7. Түлөөнэй нэрэнүүд мэдүүлэл соо ехэнхидээ . . . гэшүүн болоод байдаг.

- а) нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ
- б) нэрлүүлэгшэ, ушарлагша
- в) мэдүүлэлэй ямаршые гэшүүн

8. Үгтэһэн мэдүүлэл соо түлөөнэй нэрэ ямар гэшүүн болоод байнаб?

Бүхы һурагшаднай ургасын һайндэртэ эдэбхитэйгээр хабаадаба.

- а) ушарлагша
- б) элирхэйлэгшэ
- в) нэмэлтэ

9. Түлөөнэй нэрээр гараһан хэлэгшэтэй мэдүүлэл заагты.

- а) Ажалаймни дүн энэл даа.
- б) Таанар буряад хэлээ һайнаар үзэгты.
- в) Энэмнай шэрүүн харасатай хүн байбал.

10. Үгтэһэн мэдүүлэл соо түлөөнэй нэрээр гараһан нэмэлтэ байна гү?

Намда хэлэһэн үгыетнай шэхэтэй амитанда дуулгахагүйб, һанаа сэдхэлээ бү зобогты. (Х.Н.)

- а) байна
- б) үгы

Тест №5. Дайбар үгэ

1. Дайбар үгэ хадаа . . . хэлэлгын хуби гэжэ тоологдодог.

- а) хубилдаг
- б) хубилдаггүй

2. Дайбар үгэтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Декабрь гаража, үбэлнай айлшалан ерэбэ.
- б) Байгал нуур – дэлхэй дээрэхи эгээл гүнзэгы нуур.
- в) Байгаали хамгаалхадаа, Эхэ ороноо хамгаалнабди.

2. Дайбар үгэнүүд эдэ асуудалнуудта харюусадаг.

- а) Ямар? хэды? хэдыгээд? юунүүд? хэр?
- б) Хэнэй? хэн? юун? юугээр? хэнтэй?
- в) Яжа? ямараар? хэзээ? хаана? хэр зэргэ?

3. Анхан нууритай дайбар үгэнүүдые илгагты.

- а) миин, улам, бута, халба
- б) хүүесэ, ханхинаса, хоолойсоо
- в) манайхяар, ялайса, янзатай

4. Юумэнэй нэрэхэ гарахан дайбар үгэнүүдые ологты.

- а) найса
- б) анхаралтайгаар
- в) нэгэдэхээр
- г) туласа
- д) шагайсаа
- е) дэмы

5. Ямар хэлэлгын хубинаа –саа, -даа, -таа, -тайгаар, -тай гэхэн залгабарин хүсөөр дайбар үгэнүүд гарадаг бэ?

- а) тэмдэгэй нэрэхэ
- б) тоогой нэрэхэ
- в) юумэнэй нэрэхэ

6. Сагай дайбар үгэнүүдые илган гаргагты.

- а) зорёон, миин, зорюута
- б) тон, халта, улам
- в) мүнөө, тугаар, тээсгэн
- г) хожом, нёдондо, үглөө
- д) хам, арай, мулта
- е) хоолойсоо, мэдэхысээ, үбдэгсөө

7. Ямар мэдүүлэл соо байрын дайбар үгэ байна?

- а) Үглөө эдихэ өөхэнһөө, мүнөө эдихэ уушхан дээрэ.
- б) Хүнэй хэлэхэн холуур ошохогүй.
- в) Хуушан нүхэр хоёр шэнэ нүхэдһөө дээрэ.

8. Хэдысээ? яахысаа? г.м. асуудалнуудта ямар дайбар үгэнүүд харюусадаг бэ?

- а) аргын
- б) зэргын
- в) хэмжээнэй

9. Дайбар үгэнүүдээр гарахан хэмжээтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Нялуунһаа гашууниинь дээрэ.
- б) Хүнэй эрээн досоогоо, могойн эрээн газаагаа.
- в) Шалгалтымнай болзор нүгөөдэр.

10. Гэмынь урдаа, гэмишэлынь хойноо гэхэн мэдүүлэл соо дайбар үгэнүүд ямар гэшүүн болоод байна?

- а) ушарлагша
- б) хэлэгшэ
- в) элирхэйлэгшэ

11. Ямар мэдүүлэл соо дайбар үгөөр гарахан ушарлагша байна?

- а) Хашан мориндо харгы холо.
- б) Хатахан модон хонгёо болодог.
- в) Наагуураа нялуун, саагуураа гашуун.

12. Холын харгыда гарахадаа, ходо болгоожо ябаха юм гэнэн мэдүүлэл соо илгагданан дайбар үгэнүүд мэдүүлэлэй ямар гэшүүн болоноб?

- а) элирхэйлэгшэ, ушарлагша
- б) нэмэлтэ, элирхэйлэгшэ
- в) элирхэйлэгшэ, хэлэгшэ

2. Шалгалтын диктантнууд, даабаринууд

Буряад хэлэнэй сахим нураха бэшэг сооһоо диктантнууды бэшэлгэ, даабаринууды дүүргэлгэ

1. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 2. Үндэһэн буряад хэлэмнай.
2. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 4. Боори нютаг.
3. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 11. Хүндэмүүшэ зан.
4. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 24. Буряад арадай ёһо заншалнууд.
5. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 26. Арадай дуун.
6. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 32. Хабарай халхин.
7. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 34. Мори урилдаан.
8. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 36. Мориной тоног зэмсэг.
9. Морфологи – Сээжэ бэшэг – 40. Туһа ехэтэй тэмээн.
10. Морфологи – Шалгалтын дасхал – 2.6., 2.7, 2.10 (юумэнэй нэрээр)
11. Морфологи – Шалгалтын дасхал - 3.3, 3.4, 3.5, 3.8 (тэмдэгэй нэрээр)
12. Морфологи – Шалгалтын дасхал – 4.2, 4.3, 4.5, 4.6, 4.9 (тоогой нэрээр)
13. Морфологи – Шалгалтын дасхал – 5.2, 5.4, 5.5, 5.8 (түлөөнэй нэрээр)
14. Морфологи – Шалгалтын дасхал – 7.2, 7.3, 7.4, 7.7 (дайбар үгөөр)